

Браконьєрська культура Галичини кінця XIX – початку XX ст.

Незаконне добування дичини чи-то браконьєрство, чи-то крадіжка завжди завдавало і завдає найбільше збитків мисливству. Адже дичину розводять, витрачаючи матеріальні та фінансові ресурси для їх підгодівлі у важкі зимові часи, охороняють від хижаків тощо. Перед законом браконьєр несе відповідальність за крадіжку. Крім того, злочинство, з точки зору людської моралі, є недопустимим, а з християнської – порушенням сьомої заповіді «Не вкради». Як зазначалось у статті «Вплив християнства на мисливство Галичини», особи, які розводили дичину і відповідно до закону полювали на неї, позиціонували себе як християни та обрали собі за заступника Святого Губерта. Звісно браконьєри не могли звертатись до святих, щоб ті допомагали їм у злочинстві.

Проте і браконьєри становлять цікавий пласт у мисливській культурі Галичини. Так, К. Матіас в унікальній етнографічній праці «Браконьєри давнього лісу Сандомирського» (Львів, 1905р.) показав культуру браконьєрів у Галичині кінця XIX – початку XX століття. Для багатьох селян перший браконьєрський досвід приходив під час випасання коней або худоби. Охороняючи худобу зі зброєю, вони стріляли у зайців чи козуль, які виходили з лісу. Варто зазначити, що автор праці не був надто категоричним в оцінці дій браконьєрів, і поділив їх на добрих та поганих. До добрих браконьєрів він зараховував тих, які полювали одноосібно (дилетанти), а до поганих тих, які організовували банди (професійні). Більше того, перших він називає добрими, бо у них у серці ще залишилась побожність і віра. Погані браконьєри – це замкнута каста на кшталт масонської ложі, що характеризується безбожністю та пожадливістю до грошей. Члени браконьєрських банд пов'язані між собою присягою мовчання. Непростою справою є вступити до цієї банди, а ще важче з неї вийти. Члени цієї банди знають місцеві відносини, і кого можна до себе прийняти. Перевага надавалась тим, хто має злочинський хист. Члени банди служили їй душею і тілом, і складали страшну присягу: «Присягаю з повною

свідомістю, що Вам буду вірно служити і Вас не видам, навіть коли б мене мали вбити». [1]

Браконьєрські банди у більшості випадків полювали з нагінкою або на облаві. Професійні браконьєри обирали між собою найдосвідченішого та найспритнішого мисливця, який керував процесом полювання. Йому підпорядковувались безоглядно всі члени банди. Вважалося, що у членів банди рушниці заворожені. Вони вірили, що з такої рушниці жодний постріл не буде хибним. Найбільшою ознакою завороженої рушниці був отвір в прикладі, в який вкладався якийсь чародійський предмет, після чого його забивали кілком. Для того щоб рушниця завжди добре стріляла, браконьєр повинен був під час святої літургії виплюнути проскурку, яку видають у церкві під час Святого Причастя, і нею набити стволи, або стріляти у скульптуру Ісуса Христа, чи у перший вийнятий після випічки хліб.

Інші браконьєри закопували зброю на краю дороги, по якій повинен був проїжджати віз із померлим, щоб її заворожити. Браконьєри користувались різними замовляннями, щоб їх не могли зловити лісники. Для піднесення духу вони промовляли: «Або наша смерть або чиясь смерть», «Смерть лісникам». Керівник банди перед початком полювання завжди нагадував її членам, що втікати потрібно в густий ліс або ховатись за велике дерево, а лісника, що буде переслідувати, потрібно застрілити, при чому стріляти потрібно в груди. Професійні браконьєри ніколи не ходили до лісу наодинці. А коли їх зустріне лісник, то вони ніколи не втікали разом, а кожен в іншу сторону. Лісник, який переживав за своє життя, ніколи їх не доганяв, лише намагався впізнати. Але і на це браконьєри мали свій спосіб: вони переодягались у старий жіночий одяг, а також натягали на обличчя маски. По селі вони ховали рушниці в кожух, але у лісі сміливо носили зброю. Були браконьєри, які взагалі ховали рушниці у лісі у дуплах дерев. Після пострілу браконьєри відразу не підходили до добутої дичини, а чекали, чи їх ніхто не переслідує.

Як свідчать статистичні дані, боротьба з браконьєрством доходила у багатьох випадках до збройних сутичок. Так, відповідно до урядових даних

пруського міністерства сільського господарства на протязі 1897-1906 рік у пруських державних лісах відбулось 88 фактів непокори працівникам державних лісів. В результаті цього було вбито 10 гайових та 12 браконьєрів, поранено 17 гайових та 49 браконьєрів.[2]

Слід сказати, що кривава боротьба з браконьєрством існувала і в довоєнній Польщі, до якої входили землі сучасної Західної України. Як відзначалось у журналі «Ловець» (1935р.) 212 мисливських охоронців у Польщі в тій чи іншій мірі постраждали. Зокрема, 12 мисливських охоронців загинуло, 30 були тяжко поранено, було здійснено 19 замахів на життя мисливських охоронців, яким вдалось відбитись від браконьєрів, інші дістали легкі тілесні ушкодження. Відзначалось, що кожен п'ятий мисливський охоронець Польщі у 1935 році піддавався браконьєрському насильству.

Зазнавали втрат і браконьєри. У цьому ж 1935 році їх було вбито 9 осіб, поранено 21 особа. На думку тодішніх аналітиків, випадків поранень серед браконьєрів і лісової охорони було більше, але не всі ці випадки документально фіксувались. Проте відомо, що у Галичині за час правління Австро-Угорської монархії такого жахливого стану з вбивствами мисливських охоронців не було. Браконьєрський «бандитизм» бере свій початок від Першої Світової війни, а причиною цього було розповсюдження великої кількості вогнепальної зброї. У мисливській періодиці вказувалось, що до вбивств були причетні особи з високим суспільним статусом. Однак правоохоронна система працювала погано: хоча й вбивцям присуджувалась 15 років ув'язнення, але через кожні 6 років проходили амністії і вони виходили на свободу. [3]

Часто із спеціалізованих мисливських видань Галичини та Польщі можна було дізнатись про вбивство мисливського охоронця. Зокрема, 8 червня 1928 року знайдено тіло Дмитра Максимюка, члена Карпатського мисливського товариства, якого підступно вбито в лісах Явірнянського надлісництва біля ріки Чорний Черемош. Він був одним із найкращих мисливців товариства.[4]

Варто зазначити, що мисливці вели свою дієву боротьбу з браконьєрством. Лише у 1905 році у Галичині у браконьєрів було конфісковано 1936 одиниць зброї.[5] З урахуванням невеликої площі Галичини

зброї конфісковувалось багато, що свідчить про ефективність боротьби з браконьєрством.

Проте, вже сто років тому мисливські охоронці не цуралися брати хабарі. Микола-Богдан де Новіна Лучаковський, який працював на Калушчині лісовим інженером, у своїх спогадах «З Галицьких Ловищ» згадував, як одному браконьєрові вдалось відкупитись, бо мисливський охоронець дав неправдиві свідчення в суді. За цю послугу браконьєр відплатив побережнику Сковроніку великою кількістю сушених грибів та лісових горіхів.[6]

Більше того, уникненням покарання за браконьєрство не гребували для вирішення корисних для влади політичних інтересів. У резолюції XVIII з'їзду Галицького мисливського товариства (1913р.) зазначалось, що є випадки, коли професійних браконьєрів зловили, але не лише не покарали, а навпаки, влада наказала віддати їм зброю, оскільки ці браконьєри були потрібні для вирішення політичних справ». [7]

В загальному консервативне польське суспільство, мораль якого в основному була сформована на християнських принципах, не сприймало лібералізм європейських країн щодо браконьєрських організацій. Те, про що у Галичині не можна було й подумати, втілювалось у європейському лібералізованому суспільстві. Так, у «Ловцю польському» у 1899 році була розміщена стаття «Браконьєрська спілка», у якій редакція обурювалась, що у Гессені була утворена «Спілка французьких браконьєрів». У цій спілці нараховується лише 17 членів, бо до спілки могли належати лише відомі браконьєри, які хоча б один раз відбували судове покарання. Були встановлені членські внески. Головним завданням товариства була допомога ув'язненим браконьєрам та їх сім'ям. Також відзначалось, що дуже поблажливе законодавство призводить до того, що добропорядні мисливці воюють з браконьєрами або формують з браконьєрами банди і незаконно добувають дичину. [8]

На противагу їм громадські мисливські організації не залишались осторонь у підтримці мисливських охоронців. Зокрема, «Малопольське мисливське товариство» (Львів) відповідно до свого статуту брало на себе

зобов'язання підтримувати мисливських охоронців, які при виконанні своїх службових обов'язків зазнали поранення від браконьєрів, а також опікуватись вдовами та сиротами родин загиблих охоронців. [9]

На ринку страхових послуг діяли компанії із страхування від нещасних випадків мисливських охоронців. Зокрема, Польська спілка мисливських товариств закликала мисливські господарства укладати договори страхування. Були запропоновані наступні види страхування:

- у випадку смерті охоронці сума виплати складала 1000 злотих, постійного каліцтва – 1500 злотих. Річний внесок при цьому становив 9,20 злотих;
- у випадку смерті охоронця сума виплати складала 3000 злотих, постійного каліцтва – 4500 злотих. Річний внесок становив при цьому 27,60 злотих;
- у випадку смерті охоронці сума виплати складала 5000 злотих, постійного каліцтва – 7500 злотих. Річний внесок становив 46 злотих. [10]

Велике презирство викликали не лише у мисливців, але у браконьєрів особи, які полювали без застосуванням вогнепальної зброї, за допомогою петель. Відзначалось, що психологія петельника полягає лише у любові до грошей – йому байдуже, що через його дії мучиться дичина. По своїй суті вони зовсім не мали любові до лісу та тварин. Мисливці порівнювали петельника до тхора, який не має амбіцій та навіть не чинить опору мисливській охороні. При затриманні вони завжди видавали з себе невинну жертву, так як вони лише раз виставляли петлі і навіть дроту не тримали в дома. Додому вони приносили зайців лише по одному, щоб пояснити під час затримання, що він випадково знайшов його у петлі. Найважче було довести його провину, так як у більшості випадків староста довіряв розповідям петельника і його не карав.[11]

Однак, мисливське життя показує, що і з браконьєрства можна мати вигоду. Так, відповідно до Першого мисливського закону Галичини 1875 року, незаконно добута дичина, яка вилучалась у браконьєрів, реалізовувалась через аукціони, а кошти направлялись у фонд убогих тієї гміни, на якій було викрито факт браконьєрства.[12]

Польський дослідник К. Матіас стверджував, що браконьєрство має під собою підґрунтя, яке базується на звичаєвому праві і традиціях народу, тобто коли полювати можна було вільно. Проте закони Австрійської влади обмежили селян у полюванні. Основними чинниками, на який покладалась надія на зменшення браконьєрства, були освіта, культура, релігія. Вчений зазначав, що влада бореться з браконьєрством, методом покарання, але це практичних результатів не дає. Найбільші покарання, ревізії, конфіскація зброї, відмова видачі дозволів на зброю не можуть зовсім подолати браконьєрство. Браконьєру не потрібен дозвіл на зброю, тюрми він не боїться, замість конфіскованої він відразу купує нову зброю. Лише співпраця церкви, школи і влади може перемогти браконьєрство. [13] Показовою у цьому плані була виставка мисливства, яка відбулась у Львові 5 червня 1894 року, де серед багатьох експонатів був представлений муляж браконьєра з написом «Головний ворог дичини». [14]

1. Matyas K. Rabsice dawnej puszczy Sandomierskiej: studium etnograficzne. – Lwów: drukarnia W.Łozińskiego, 1905. – S.2.
2. Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1908. – № 12. – S.190.
3. Maryański W. Strażnik łowiecki w Polsce / Walery Maryański //Łowiec. – 1936. – № 8. – S. 133-135.
4. Łowiec Polski
5. Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesji ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1905 przytem index tych alegatów od 338 do 675. – Lwów, 1905, – S.5-6.
6. де Новіна Лучаковський М.-Б. З Галицьких Ловищ (мисливські спогади)/ Микола-Богдан де Новіна Лучаковський. – Мюнхен, 1973. – С.35.
7. Sprawozdanie z obrad XVIII. Zjazdu łowieckiego // Łowiec. – 1913. - №12. – S.134-135.
8. Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1899. – № 11 . – S.12
9. Statut małopolskiego towarzystwa łowieckiego stowarzyszenia zarejestrowanego //Łowiec. – 1938. – № 21-22. – S. LXX – LXXIV.
10. Straż łowiecka w niebezpieczeństwie//Łowiec Polski – 1933. – № 11. – S.122.

11. Świątorzecki B. Podstawy łowiectwa oraz zarys teorii strzału śrutowego/ Bolesław Świątorzecki . – Wilno: Wydanie nakładem F.Zawadzkiego, n.a – S.
12. Ustawy łowiecki. – Lwów: Seyfährth i Czajkowski, 1894. – S. 14.
13. Matyas K. Rabsice dawnej puszczy Sandomierskiej: studium etnograficzne. – Lwów: drukarnia W.Łozińskiego, 1905. – S.1-30.
14. Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83.

Браконьєрська культура Галичини кінця XIX – початку XX ст. // «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства»: Міжнародна науково-практична конференція. (м. Дніпропетровськ, 24-26 вересня 2015 року). – Дніпропетровськ: ГО «Українська асоціація правових досліджень», 2015. – С. 12-18.